

Príjmová nerovnosť a ekonomický rast¹

Juraj Zeman
Národná banka Slovenska

Prakticky každá štatistika, ktorá popisuje rozdelenie príjmov v jednotlivých krajinách, naznačuje zväčšujúci sa rozdiel medzi príjmami bohatých a chudobných v prevažnej väčšine krajín za posledné tri desaťročia. Podiel príjmu z práce sa vo väčšine vyspelých a rýchlo sa rozvíjajúcich krajín neustále znižoval, pretože tempo rastu príjmov z pracovnej sily nedržalo krok s rastom produktivity. Takmer všetky prírastky príjmov plynúce z vyššieho ekonomického rastu smerovali k najvyšším príjmovým skupinám. Cieľom tohto článku je analyzovať, ako zmena rozdelenia príjmov ovplyvňuje ekonomickú aktivitu v dvoch ekonomikách – v malej, veľmi otvorenej ekonomike Slovenska a vo veľkej, relatívne uzavretej ekonomike eurozóny.

Úvod

Pred krízou v roku 2008 ekonómovia nevenovali veľkú pozornosť rozdeleniu príjmov a jeho vplyvu na hospodársku činnosť. Prevažoval názor, že vyššia ziskovosť (a teda znižujúci sa podiel na mzdách) zvyšuje investície, znižuje jednotkové náklady práce, zvyšuje konkurencieschopnosť a tieto stimuly na strane ponuky zvyšujú produktívny výkon ekonomiky. Podľa tzv. trickle-down teórie budú mať všetci spotrebiteľia v dlhodobom horizonte prospech z väčšej ponuky. V tomto prostredí má rast miezd len negatívnu úlohu, pretože vedie k vyšším hraničným nákladom, nižšej konkurencieschopnosti a zníženiu ekonomickej aktivity.

Kríza spochybnila tento neoklasický model, keďže nedokázal predvídať krízu a neposkytol uspokojivé vysvetlenie, prečo nastala. Alternatívne teórie získali väčšiu pozornosť, medzi nimi aj názor, že distribúcia príjmov hrá dôležitú úlohu v ekonomike a že rastúca nerovnosť bola jednou z hlavných príčin krízy. Znižovanie podielu miezd na celkových príjmoch kládlo tlak na domáci dopyt, pretože presúvalo zdroje z chudobnejších domácností s vyšším sklonom k spotrebe k bohatším, s nižším sklonom. Následný nedostatok domáceho dopytu sa v rôznych krajinách riešil odlišne. V niektorých krajinách bol znížený dopyt kompenzovaný spotrebou financovanou súkromným a/alebo verejným dlhom (USA, Spojené kráľovstvo, Grécko, Portugalsko, Španielsko). V iných krajinách bolo zníženie domáceho dopytu kompenzované vyšším vývozom (Nemecko, Japonsko, Čína, Holandsko). Tento vývoj viedol k veľkej nerovnováhe v globálnej ekonomike a v dlhodobom horizonte bol neudržateľný. Nerovnovážny stav v globálnej ekonomike bol dlhobojšie maskovaný používaním nepriehľadných finančných nástrojov a znižovaním medzinárodnej finančnej deregulácie, ktoré krízu len oddialili.

METODIKA

Použitím ročných dát za obdobie 1993 – 2016 sme odhadli funkcie spotreby, investícií, exportu

a importu v závislosti od príjmovej nerovnosti. Tá je v práci reprezentovaná veličinou vypočítanou ako podiel mzdových príjmov pracovnej sily k celkovým príjmom v ekonomike. Ak táto veličina narastá, príjmová nerovnosť sa znižuje. Domáca spotreba so znižujúcou sa nerovnosťou narastá, keďže sa zvyšuje kúpna sila domácností. Znižovanie príjmovej nerovnosti naopak znižuje ziskovosť firiem, a teda znižuje ich investície a zároveň zvyšuje jednotkové náklady, čo má za následok zníženie konkurencieschopnosti a následne exportu. Import je od tejto príjmovej nerovnosti nezávislý. Celkový efekt zmeny distribúcie príjmov na dopytovú stránku ekonomiky je teda nejednoznačný. Ak má narastanie miezd (t. j. znižovanie príjmovej nerovnosti) kladný vplyv na ekonomickú aktivitu v danej krajine, hovoríme, že ekonomika funguje v mzdovom režime. Ak znižovanie príjmovej nerovnosti vedie k zníženiu ekonomickej aktivity, hovoríme, že ekonomika funguje v ziskovom režime.

EMPIRICKÉ VÝSLEDKY

V tabuľke 1 je zaznamenaný vplyv 1 % zníženia jednotkových nákladov práce (reálnej mzdy) na jednotlivé zložky dopytu (spotreba, investície, export) v slovenskej ekonomike a v eurozóne.

Ak sa reálna mzda na Slovensku zníži o 1 %, potom spotreba poklesne o 0,27 %, investície sa zvýšia o 0,03 % a export vzrastie o 1,05 %. Z tohto dôvodu celkový dopyt vzrastie v krátkodobom horizonte o 0,81 % a dlhodobom o 0,49 % (multiplikátor je menší ako 1). Jednopercentné zníženie miezd v eurozóne znižuje celkový dopyt o 0,11 %

Tabuľka 1 Hraničný efekt 1 % poklesu reálnej mzdy

	Spotreba	Investície	Export	Dopyt v krátkodobom horizonte	Multiplikátor	Dopyt v dlhodobom horizonte
SK	-0,27	0,03	1,05	0,81	0,60	0,49
EA	-0,37	0,12	0,15	-0,11	1,02	-0,11

¹ Článok vychádza zo štúdie s názvom *Income distribution and economic growth; empirical results for Slovakia*, zverejnenej na https://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/WP_1_2018_Zeman_Income_distribution_EN.pdf

Literatúra

1. Atkinson, A., Piketty, T., Saez, E. 2011. Top incomes in the long run of history, *Journal of Economic Literature*, 49 (1): 3-71.
2. Bhaduri, A., Marglin, S. 1990. Unemployment and the real wage: the economic basis for contesting political ideologies, *Cambridge Journal of Economics*, 14, 375-93.
3. Kaldor, N. 1996. Causes of Growth and Stagnation in the World Economy (Raffaella Mattioli Lectures), Cambridge, Cambridge University Press.
4. Kalecki, M. 1954. Theory of Economic Dynamics. Reprinted in J. Osiatynski (ed): *Collected Works of Michal Kalecki*, Vol. 1, Oxford: Clarendon Press.
5. Naastepad, C. W. M. 2006. Technology, demand and distribution: a cumulative growth model with an application to the Dutch productivity growth slowdown, *Cambridge Journal of Economics*, vol. 30, 403-34.
6. Onaran, Ö. and Galanis, G. 2012. Is aggregate demand wage-led or profit-led? National and global effects, *International labor office, Geneva, Conditions of Work and Employment Series No. 40*.
7. Piketty, T. 2014. *Capital in the Twenty-first Century*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
8. Stockhammer, E. 2012. Rising Inequality as a Root Cause of the Present Crisis. *Political Economy Research Institute, University of Massachusetts Amherst, Working Paper series 282*.
9. Stockhammer, E. 2013. Why have wage shares fallen? A panel analysis of the determinants of functional income distribution. *International labor office, Geneva, Conditions of Work and Employment Series No. 35*.

v krátkodobom aj dlhodobom horizonte (multiplikátor je veľmi blízko k 1).

Pokles príjmov domácností znižuje domáci dopyt (spotreba plus investície) a zvyšuje čistý export tak na Slovensku, ako aj v eurozóne. Celkový vplyv príjmovej nerovnosti na hospodársku aktivitu je však v oboch ekonomikách v krátkodobom horizonte opačný. V prípade Slovenska negatívny vplyv zníženia mzdových príjmov na domáci dopyt je v dôsledku následného zníženia jednotkových nákladov práce, a teda zvýšenia konkurencieschopnosti exportu viac než kompenzovaný jeho pozitívnym vplyvom na čistý vývoz. Z tohto dôvodu je zvýšenie príjmovej nerovnosti spojené s vyšším hospodárskym rastom; slovenská ekonomika funguje v krátkodobom horizonte v ziskovom režime. V prípade eurozóny je negatívny vplyv zníženia mzdových príjmov na domáci dopyt väčší ako jeho pozitívny vplyv na čistý vývoz. Z tohto dôvodu je zvýšenie príjmovej nerovnosti spojené s nižším hospodárskym rastom; eurozóna funguje v mzdovom režime.

Na základe tohto tvrdenia sa zdá, že pre slovenskú ekonomiku je politika znižovania nákladov práce a teda miezd prospešná. Uvedené odhady sú však robené za predpokladu, že znižovanie nákladov sa uskutočňuje len v domácej ekonomike a obchodní partneri na to nereagujú. Ak sa však krajiny začnú usilovať o politiku zameranú na vývoz znižovaním vývozných cien prostredníctvom zníženia výrobných nákladov, účinok zníženia nákladov práce v jednej krajine bude pravdepodobne zmiernený rovnakými politikami uplatňovanými v krajinách obchodných partnerov. Tabuľka 2 udáva vplyv 1 % paralelného poklesu jednotkových nákladov práce (reálnej mzdy) v domácej ekonomike, ako aj v ekonomikách jej obchodných partnerov na hospodársku činnosť na Slovensku a v eurozóne.

V prípade odvetných opatrení obchodných partnerov je celkový vplyv znižovania nákladov práce na celkový dopyt na Slovensku oveľa nižší. Slovenská ekonomika sa stáva neutrálnou (0,01 % pokles) k zmene reálnej mzdy.

Uvedené efekty zmeny reálnej mzdy boli odhadnuté za predpokladu nezmenenej produk-

tivity práce. Pri posudzovaní vplyvu príjmovej nerovnosti na ekonomickú aktivitu v dlhodobom horizonte musíme však vziať do úvahy aj jej vplyv na produktivitu práce. Odhady ukázali, že zvyšovanie miezd zvyšuje rast produktivity a teda výrobný potenciál v oboch ekonomikách.

V tabuľke 3 je uvedený odhad vplyvu 1 % nárastu miezd (a tiež vplyvu 1 % nárastu zahraničného dopytu – ďalšej exogénnej premennej, ktorá vstupuje do modelu prostredníctvom exportu) na produktivitu a ekonomickú aktivitu v dlhodobom horizonte.

V dlhodobom horizonte sa zvýšením miery rastu reálnej mzdy v SR o 1 p. b. zvýši rast produktivity práce o 0,56 p. b. a miera rastu HDP o 0,58 p. b., zatiaľ čo nárastom zahraničného dopytu o 1 % sa rast produktivity zvýši o 0,54 p. b. a HDP o 0,73 % p. b. Pozitívny koeficient (0,58), ktorý označuje vplyv rastu miezd na výstup, naznačuje, že slovenská ekonomika funguje v dlhodobom horizonte v mzdovom režime. Zmena režimu zo ziskového na mzdový je spôsobená súčasným pozitívnym efektom zvýšenia miezd na rast produktivity. V eurozóne sa zvýšením miery rastu miezd o 1 p. b. zvýši rast produktivity práce o 0,79 p. b. a miera rastu HDP o 1,81 p. b., zatiaľ čo nárast zahraničného dopytu o 1 % zvýši mieru rastu produktivity o 0,07 p. b. a HDP o 0,09 p. b. Pri porovnaní týchto dvoch ekonomik je zrejmé, že zatiaľ čo veľkosť vplyvu reálnych miezd a zahraničného dopytu je porovnateľná v malej otvorenej ekonomike Slovenska, vo veľkom a relatívne uzavretom hospodárstve eurozóny veľkosť vplyvu reálnych miezd dominuje nad vplyvom zahraničného dopytu.

ZÁVER

Súčasná ekonomická situácia je vo väčšine krajín charakterizovaná poklesom podielu miezd správdzaným nižšou ekonomickou aktivitou. Tento článok skúma vzťah medzi týmito dvoma fenoménmi v slovenskej ekonomike a v eurozóne.

Domáci súkromný dopyt v oboch ekonomikách funguje v mzdovom režime; vyšší nárast spotreby vyvolaný nárastom miezd prevyšuje stratu investícií. Politiky vedúce k zvyšovaniu podielu miezd sú preto prínosom pre posilnenie domáceho dopytu v oboch krajinách. Charakter dopytového režimu slovenskej ekonomiky sa mení pri zahrnutí vývozu. Vývoz tvorí veľkú časť slovenského HDP a zvýšením miezd sa zníži konkurencieschopnosť slovenských výrobkov, zahraničný dopyt poklesne, celkový dopyt sa zníži; režim sa mení na ziskový. Zdalo by sa teda, že slovenská ekonomika by profitovala z politiky znižovania miezd. Ak by však takúto politiku začali uplatňovať aj obchodní partneri Slovenska, efekt znižovania miezd by sa vytratil.

Ak navyše zahrnieme pozitívny vplyv zvyšovania reálnych miezd na produktivitu v dlhodobom horizonte, tak odhady ukazujú, že pre slovenskú ekonomiku, ako aj pre ekonomiku eurozóny je zvyšovanie miezd a s tým spojené znižovanie príjmovej nerovnosti prospešné.

Tabuľka 2 Hraničný efekt 1 % paralelného poklesu reálnej mzdy

	Spotreba	Investície	Export	Dopyt v krátkodobom horizonte	Multiplikátor	Dopyt v dlhodobom horizonte
SK	-0,27	0,03	0,23	-0,01	0,60	-0,01
EA	-0,37	0,12	-0,01	-0,27	1,02	-0,28

Tabuľka 3 Efekt 1 % nárastu miezd a 1 % nárastu zahraničného dopytu

	Produktivita		HDP	
	Reálna mzda	Zahraničný dopyt	Reálna mzda	Zahraničný dopyt
SK	0,56	0,54	0,58	0,73
EA	0,79	0,07	1,81	0,09